Chapter 5

कर्मसन्न्यासयोग

karmasannyāsayoga

अर्जुन उवाच	*arjuna uvāca*
सन्न्यासं कर्मणां कृष्ण	*sannyāsaṁ karmaṇāṁ kṛṣṇa*
पुनर्योगं च शंससि।	*punaryogaṁ ca śaṁsasi,*
यच्छ्रेय एतयोरेकं	*yacchreya etayorekaṁ*
तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितम्।।१।।	*tanme brūhi suniścitam.* (1)
श्रीभगवानुवाच	*śrībhagavānuvāca*
सन्न्यासः कर्मयोगश्च	*sannyāsaḥ karmayogaśca*
निःश्रेयसकरावुभौ।	*niḥśreyasakarāvubhau,*
तयोस्तु कर्मसन्न्यासात्	*tayostu karmasannyāsāt*
कर्मयोगो विशिष्यते।।२।।	*karmayogo viśiṣyate.* (2)
ज्ञेयः स नित्यसन्न्यासी	*jñeyaḥ sa nityasannyāsī*
यो न द्वेष्टि न काङ्क्षति।	*yo na dveṣṭi na kāṅkṣati,*
निर्द्वन्द्वो हि महाबाहो	*nirdvandvo hi mahābāho*
सुखं बन्धात्प्रमुच्यते।।३।।	*sukhaṁ bandhātpramucyate.* (3)
साङ्ख्ययोगौ पृथग्बालाः	*sāṅkhyayogau pṛthagbālāḥ*
प्रवदन्ति न पण्डिताः।	*pravadanti na paṇḍitāḥ,*
एकमप्यास्थितः सम्यक्	*ekamapyāsthitaḥ samyak*
उभयोर्विन्दते फलम्।।४।।	*ubhayorvindate phalam.* (4)

यत्साङ्ख्यैः प्राप्यते स्थानं
तद्योगैरपि गम्यते।
एकं साङ्ख्यं च योगं च
यः पश्यति स पश्यति।।५।।

yatsāṅkhyaiḥ prāpyate sthānaṁ
tadyogairapi gamyate,
ekaṁ sāṅkhyaṁ ca yogaṁ ca
yaḥ paśyati sa paśyati. (5)

सन्न्यासस्तु महाबाहो
दुःखमाप्तुमयोगतः।
योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म
नचिरेणाधिगच्छति।।६।।

sannyāsastu mahābāho
duḥkhamāptumayogataḥ,
yogayukto munirbrahma
nacireṇādhigacchati. (6)

योगयुक्तो विशुद्धात्मा
विजितात्मा जितेन्द्रियः।
सर्वभूतात्मभूतात्मा
कुर्वन्नपि न लिप्यते।।७।।

yogayukto viśuddhātmā
vijitātmā jitendriyaḥ,
sarvabhūtātmabhūtātmā
kurvannapi na lipyate. (7)

नैव किञ्चित्करोमीति
युक्तो मन्येत तत्त्ववित्।
पश्यञ्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्
अश्नन्गच्छन्स्वपञ्श्वसन्।।८।।

naiva kiñcitkaromīti
yukto manyeta tattvavit,
paśyañśṛṇvanspṛśañjighran
aśnangacchansvapañśvasan. (8)

प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्
उन्मिषन्निमिषन्नपि।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु
वर्तन्त इति धारयन्।।९।।

pralapanvisṛjangṛhṇan
unmiṣannimiṣannapi,
indriyāṇīndriyārtheṣu
vartanta iti dhārayan. (9)

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि
सङ्गं त्यक्त्वा करोति यः।
लिप्यते न स पापेन
पद्मपत्रमिवाम्भसा।।१०।।

brahmaṇyādhāya karmāṇi
saṅgaṁ tyaktvā karoti yaḥ,
lipyate na sa pāpena
padmapatramivāmbhasā. (10)

कायेन मनसा बुद्ध्या	*kāyena manasā buddhyā*
केवलैरिन्द्रियैरपि।	*kevalairindriyairapi,*
योगिनः कर्म कुर्वन्ति	*yoginaḥ karma kurvanti*
सङ्गं त्यक्त्वात्मशुद्धये।।११।।	*saṅgaṁ tyaktvātmaśuddhaye.* (11)
युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा	*yuktaḥ karmaphalaṁ tyaktvā*
शान्तिमाप्नोति नैष्ठिकीम्।	*śāntimāpnoti naiṣṭhikīm,*
अयुक्तः कामकारेण	*ayuktaḥ kāmakāreṇa*
फले सक्तो निबध्यते।।१२।।	*phale sakto nibadhyate.* (12)
सर्वकर्माणि मनसा	*sarvakarmāṇi manasā*
सन्न्यस्यास्ते सुखं वशी।	*sannyasyāste sukhaṁ vaśī,*
नवद्वारे पुरे देही	*navadvāre pure dehī*
नैव कुर्वन्न कारयन्।।१३।।	*naive kurvanna kārayan.* (13)
न कर्तृत्वं न कर्माणि	*na kartṛtvaṁ na karmāṇi*
लोकस्य सृजति प्रभुः।	*lokasya sṛjati prabhuḥ,*
न कर्मफलसंयोगं	*na karmaphalasaṁyogaṁ*
स्वभावस्तु प्रवर्तते।।१४।।	*svabhāvastu pravartate.* (14)
नादत्ते कस्यचित्पापं	*nādatte kasyacitpāpaṁ*
न चैव सुकृतं विभुः।	*na caiva sukṛtaṁ vibhuḥ,*
अज्ञानेनावृतं ज्ञानं	*ajñānenāvṛtaṁ jñānaṁ*
तेन मुह्यन्ति जन्तवः।।१५।।	*tena muhyanti jantavaḥ.* (15)
ज्ञानेन तु तदज्ञानं	*jñānena tu tadajñānaṁ*
येषां नाशितमात्मनः।	*yesāṁ nāśitamātmanaḥ,*
तेषामादित्यवज्ज्ञानं	*teṣāmādityavajjñānaṁ*
प्रकाशयति तत्परम्।।१६।।	*prakāśayati tatparam.* (16)

तद्बुद्धयस्तदात्मानः
तन्निष्ठास्तत्परायणाः।
गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं
ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः।।१७।।

tadbuddhayastadātmānaḥ
tanniṣṭhāstatparāyaṇāḥ,
gacchantyapunarāvṛttiṁ
jñānanirdhūtakalmaṣāḥ. (17)

विद्याविनयसम्पन्ने
ब्राह्मणे गवि हस्तिनि।
शुनि चैव श्वपाके च
पण्डिताः समदर्शिनः।।१८।।

vidyāvinayasampanne
brāhmaṇe gavi hastini,
śuni caiva śvapāke ca
paṇḍitāḥ samadarśinaḥ. (18)

इहैव तैर्जितः सर्गः
येषां साम्ये स्थितं मनः।
निर्दोषं हि समं ब्रह्म
तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः।।१९।।

ihaiva tairjitaḥ sargaḥ
yeṣāṁ sāmye sthitaṁ manaḥ,
nirdoṣaṁ hi samaṁ brahma
tasmādbrahmaṇi te sthitāḥ. (19)

न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य
नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियम्।
स्थिरबुद्धिरसम्मूढः
ब्रह्मविद् ब्रह्मणि स्थितः।।२०।।

na prahṛṣyetpriyaṁ prāpya
nodvijetprāpya cāpriyam,
sthirabuddhirasammūḍhaḥ
brahmavid brahmaṇi sthitaḥ. (20)

बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा
विन्दत्यात्मनि यत्सुखम्।
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा
सुखमक्षयमश्नुते।।२१।।

bāhyasparśeṣvasaktātmā
vindatyātmani yatsukham,
sa brahmayogayuktātmā
sukhamakṣayamaśnute. (21)

ये हि संस्पर्शजा भोगाः
दुःखयोनय एव ते।
आद्यन्तवन्तः कौन्तेय
न तेषु रमते बुधः।।२२।।

ye hi saṁsparśajā bhogāḥ
duḥkhayonaya eva te,
ādyantavantaḥ kaunteya
na teṣu ramate budhaḥ. (22)

शक्नोतीहैव यः सोढुं
प्राक्शरीरविमोक्षणात्।
कामक्रोधोद्भवं वेगं
स युक्तः स सुखी नरः।।२३।।

śaknotīhaiva yaḥ soḍhuṁ
prākśarīravimokṣaṇāt,
kāmakrodhodbhavaṁ vegaṁ
sa yuktaḥ sa sukhī naraḥ. (23)

योऽन्तःसुखोऽन्तरारामः
तथान्तर्ज्योतिरेव यः।
स योगी ब्रह्मनिर्वाणं
ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति।।२४।।

yo'ntaḥsukho'ntarārāmaḥ
tathāntarjyotireva yaḥ,
sa yogī brahmanirvāṇaṁ
brahmabhūto'dhigacchati. (24)

लभन्ते ब्रह्मनिर्वाणम्
ऋषयः क्षीणकल्मषाः।
छिन्नद्वैधा यतात्मानः
सर्वभूतहिते रताः।।२५।।

labhante brahmanirvāṇam
ṛṣayaḥ kṣīṇakalmaṣāḥ,
chinnadvaidhā yatātmānaḥ
sarvabhūtahite ratāḥ. (25)

कामक्रोधवियुक्तानां
यतीनां यतचेतसाम्।
अभितो ब्रह्मनिर्वाणं
वर्तते विदितात्मनाम्।।२६।।

kāmakrodhaviyuktānāṁ
yatīnāṁ yatacetasām,
abhito brahmanirvāṇaṁ
vartate viditātmanām. (26)

स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यान्
चक्षुश्चैवान्तरे भ्रुवोः।
प्राणापानौ समौ कृत्वा
नासाभ्यन्तरचारिणौ।।२७।।

sparśānkṛtvā bahirbāhyān
cakṣuścaivāntare bhruvoḥ,
prāṇāpānau samau kṛtvā
nāsābhyantaracāriṇau. (27)

यतेन्द्रियमनोबुद्धिः
मुनिर्मोक्षपरायणः।
विगतेच्छाभयक्रोधः
यः सदा मुक्त एव सः।।२८।।

yatendriyamanobuddhiḥ
munirmokṣaparāyaṇaḥ,
vigatecchābhayakrodhaḥ
yaḥ sadā mukta eva saḥ. (28)

भोक्तारं यज्ञतपसां
सर्वलोकमहेश्वरम्।
सुहृदं सर्वभूतानां
ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति।।२९।।

bhoktāraṁ yajñatapasāṁ
sarvalokamaheśvaram,
suhṛdaṁ sarvabhūtānāṁ
jñātvā māṁ śāntimṛcchati. (29)

ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासु उपनिषत्सु
ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे
कर्मसन्न्यासयोगो नाम पञ्चमोऽध्यायः।।५।।

om tatsat iti śrīmadbhagavadgītasu upaniṣatsu
brahmavidyāyāṁ yogaśāstre śrīkṛṣṇārjunasaṁvāde
karmasannyāsayogo nāma pañcamo'dhyāyaḥ. (5)